

ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ЗА УМОВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Висвітлено важливість виробничого потенціалу для підприємства, можливі шляхи підвищення ефективності використання виробничого потенціалу, пошуку резервів та його відновлення за умов невизначеності.

Ключові слова: виробничий потенціал, потенціал підприємства, умови невизначеності, ресурси, розвиток, прибутковність, коефіцієнт, ефективність, відновлення.

E. O. ZHUK

Khmelnytskyi National University

PRODUCTION POTENTIAL AS A DEVELOPMENT FACTOR OF ENTERPRISE IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Abstract – The purpose of this article is to highlight the results of research on the production potential of the enterprise as a factor in uncertainty. The essence of the definition of «production potential» is the totality of inputs that represent the system and it has interaction and relationship. Structural model of the production potential consists of objective-subjective components that lead to the production of the maximum quantities of products. It should to analyze the efficiency and conduct the recovery phase of the production potential in conditions of uncertainty all the time. On the upper levels of management need to study in detail the conditions of uncertainty and try to prevent the negative impact on productive potential using software to overcome situations where firms have a large share of productive potential. Thus, the production potential is the major component the overall capacity. It is one of the basic parts of the economy and helps to ensure the stability of the enterprise.

Key words: production potential, potential of enterprise, conditions of uncertainty, resources, development, profitability, ratio, efficiency, recovery.

Постановка проблеми. Жодне сучасне прибуткове підприємство неможливо уявити без потреби вирішувати проблему нарощування використання виробничого потенціалу. Його активна діяльність та подальша реалізація виробничих можливостей, як суб'єкта господарювання, сприятиме вдосконаленню економічної політики на підприємстві, зростанню добробуту працівників та споживачів продукції і послуг та забезпеченню соціальної стабільності в цілому. Крім того, врахувавши умови невизначеності, підприємство може покращити не лише елементи внутрішнього середовища, але здійснити вагомий внесок в економічний розвиток країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми удосконалення виробничого потенціалу досліджували зарубіжні вчені, зокрема: Е. Менсфілд, Р. Грант, Д. Колліс, Б. Сонто, Б. Твісс та ін. Серед вітчизняних економістів варто виділити Г. Савіну, О. Федоніна, І. Репіна, О. Олексюка, Е. Попова, Є. Лапіна, Н. Ділігенського, А. Трофименко, О. Анчишкіна, О. Добикіна, І. Дежкіна, Т. Загорну та ін. Кожен з них займався дослідженням різноманітних аспектів та питань, що пов'язані з визначенням, управлінням та використанням виробничого потенціалу.

Мета статті полягає у висвітленні результатів дослідження щодо виробничого потенціалу як фактора розвитку підприємства в умовах невизначеності.

Об'єктом дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців методологічного характеру щодо визначення сутності поняття “виробничий потенціал”. Основним завданням статті є дослідження існуючих точок зору щодо виробничого потенціалу, узагальнення та єдність думки щодо визначення “виробничий потенціал”, його подальшого розвитку та важливості підвищення ефективності використання виробничого потенціалу для підприємства за умов невизначеності.

Виклад основного матеріалу. Метою діяльності кожного виробничого підприємства є нарощення виробничих потужностей для підвищення прибутковості та конкурентоспроможності. Для цього підприємства використовують центральну ланку загального потенціалу підприємства – виробничий потенціал. Багато вчених у своїх працях приділяють увагу визначенню та розумінню поняття “виробничий потенціал” (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна оцінка визначення “виробничий потенціал” науковцями

Автор	Визначення терміна “виробничий потенціал”
Анчишкін О. І.	...набір ресурсів, які в процесі виробництва приймають форму факторів виробництва [1]
Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І.	...наявні і приховані можливості підприємства щодо залучення і використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції [12]
Гасвська Л.М., Чернова О.В.	...являє собою систему, яка складається з елементів, які в процесі виготовлення продукції виконують різного роду функції, що притаманні будь якій системі [4, с. 184]
Кондратюк О.І.	...формується основними виробничими фондами, до яких входять будівлі, споруди, трубопроводи, машини, устаткування тощо [7, с. 92]

Автор	Визначення терміна “виробничий потенціал”
Бабан Т.О.	...сукупність виробничих ресурсів з урахуванням їх обсягу, структури, технічного рівня та якості [2]
Іщук С.О.	...складна, організована, динамічна система, яка формується з множини елементів, що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії і виконують різні функції в процесі виготовлення продукції необхідної кількості та якості і в терміни, визначені ринком [6]
Добикіна О.К.	...здатність виробничої системи виробляти матеріальні блага, використовуючи ресурси виробництва [5]
Лапін Є.В.	...кількісний і якісний склад матеріальних і нематеріальних ресурсів, що забезпечують отримання максимальної економічної вигоди при найбільш повному їхньому використанні за часом і продуктивністю [9, с. 176]
Перерва П.Г., Побережна Н.М.	...розкриває сутність внутрішнього середовища та впливає на зовнішнє середовище. Результати його використання доцільно розглядати з позицій внутрішньої та зовнішньої ефективності економічних ресурсів за відповідними показниками [11, с. 193]

Узагальнюючи думки науковців, що подані в таблиці можна зробити висновок, що найбільш повним буде наступне визначення виробничого потенціалу – це сукупність виробничих ресурсів (наєвних і прихованих можливостей підприємства), що являють собою систему та перебувають у взаємодії та взаємозв'язку, та в процесі виробництва приймають форму факторів виробництва і призводять до випуску максимального обсягу продукції. Варто зазначити, що визначення Кондратюка О.І. є досить неточним та вузьким, адже до виробничого потенціалу належать не лише основні виробничі фонди. На нашу думку, аналізуючи визначення Перерви П.Г. та Побережної Н.П. виробничий потенціал варто розглядати не лише з позицій внутрішнього середовища, а й з позицій зовнішнього, адже існує зворотній вплив з боку зовнішнього середовища у вигляді ризиковості та невизначеності.

Існує думка Добикіна О.К. та Круша П.В. про те, що виробничий потенціал підприємства – це інтегрована складова, яка входить до об'єктивного потенціалу підприємства, а вся структурна модель потенціалу поділяється на об'єктивні та суб'єктивні складові, що можна зобразити на рис. 1 [5; 8].

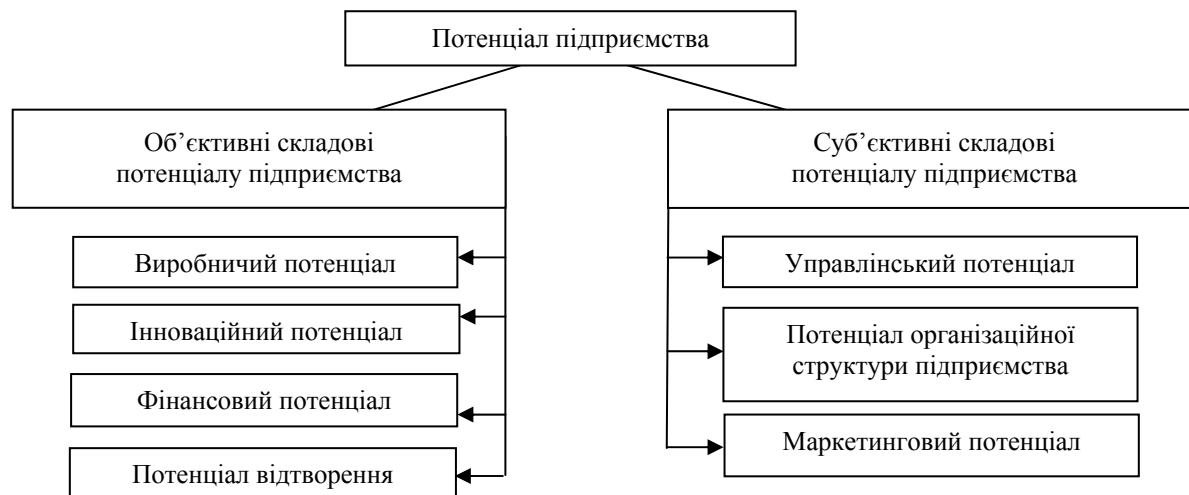

Рис. 1. Структурна модель формування потенціалу підприємства [5; 8]

На думку Бова Т.В. виробничий потенціал підприємства являє собою систему взаємопов'язаних елементів (основні фонди, трудові ресурси, матеріально-сировинні ресурси, інформаційні ресурси тощо), які виконують різні функції у процесі забезпечення випуску продукції та досягнення інших цілей розвитку підприємства (див. рис. 2) [3].

Аналізуючи зображену інформацію на рис. 1 та 2 можна вказати на те, що між думками вчених є певні суперечності. На нашу думку, відокремлення об'єктивної і суб'єктивної складової дещо ускладнює аналіз виробничого потенціалу. Саме тому варто розглядати складові виробничого потенціалу без відокремлення об'єктивно-суб'єктивної сутності, що дасть цілісну основу для аналізу потенціалу, а це, в свою чергу, дозволить підвищити ефективність використання виробничого потенціалу.

Головною задачею виробничого потенціалу для кожного підприємства є створення продукції при мінімальних ресурсних затратах, а для цього на підприємстві постійно повинен відбуватись пошук нових резервів щодо оновлення виробничого потенціалу і пристосування його до умов невизначеності. Існує багато різноманітних видів резервів покращення ефективності використання виробничого потенціалу підприємства, а отже, багато напрямків їх реалізації.

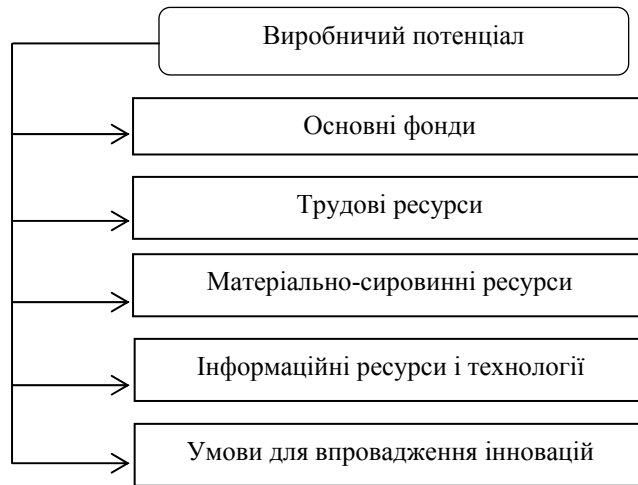

Рис. 2. Елементи виробничого потенціалу

Одним з найважливіших напрямів пошуку резервів є підвищення коефіцієнту змінності роботи обладнання. Він важливий для підприємства тому, що нормативні значення цього показника не завжди відповідають існуючому рівню розвитку підприємства. Саме тому, ці нормативи варто переглядати для певної галузі. Також його варто розглядати в сукупності з вартістю обладнання та обслуговування, адже між ними існує прямопропорційна залежність. Оцінюючи значення показника варто звернути також увагу на коефіцієнт завантаження. В сукупності ці показники дають змогу оцінити та виявити резерви за інтегральним коефіцієнтом завантаження обладнання. Проте, без розробки нормативних значень для конкретного підприємства описані показники не дадуть виявити вплив на підвищення ефективності використання виробничого потенціалу.

Подальший розвиток підприємства не можливо уявити без пошуку резервів на рівні робочого часу. Управлінець повинен звертати увагу на технологічні втрати, нераціональне використання виробничого приміщення, міжопераційні втрати тощо.

Важливим аспектом в діяльності виробничого потенціалу є не лише підвищення ефективності, але і процес відновлення потенціалу. Гаєвська Л.М. стверджує, що відновити виробничий потенціал можна лише пристосовуючись до вимог ринкового середовища, проте це є складний процес, що відбувається в кілька етапів (табл. 2) [4].

Таблиця 2

Етапи відновлення виробничого потенціалу

Етап	Пояснення етапу
Оцінка реального стану потенціалу підприємства	Здійснюється, використовуючи різні показники, залежно від галузі підприємства. Не існує єдиного інтегрального показника для оцінки потенціалу [4]. Проте, можна застосувати графоаналітичний метод діагностики “квадрат потенціалу” науковця Репіної І.М. для оцінки реального стану та своєчасного виявлення управлінських рішень щодо підвищення ефективності функціонування підприємства
Оцінка збереження і подальшого розвитку виробничого потенціалу	Виконується через оцінку показників продуктивності та ефективності використання ресурсів (потенціал основних фондів, матеріально-сировинних, оборотних фондів, нематеріальних активів, технологічного персоналу) [13, с. 19–20]
Визначення резервів управління формуванням капіталу підприємства	Обираються формальна модель, або матричні методи. Формальні моделі дослідження певного виду діяльності підприємства включають: – модель накопиченого досвіду; – модель життєвого циклу продукту, попиту – ЖЦП; – модель “продукт–ринок” (модель І. Ансоффа); – модель життєвого циклу технологій; – модель М. Портера [10, с. 144–145]. Матричні (портфельні) методи (методи портфельного аналізу підприємства в цілому) включають: – матриці BCG; – Мак-Кінсі (Шелл); – ADL; – SWOT; – SPACE [10, с. 148–156]

Оцінюючи інформацію таблиці можна простежити, що етапи відновлення виробничого потенціалу є взаємопов'язані та потребують покрокового впровадження для більш значного впливу на загальний результат. Кожне підприємство повинно обирати такі дії етапу, що призведуть до максимального результату за мінімальних втрат. Проводячи підвищення ефективності та відновлення виробничого потенціалу на підприємстві керівник не повинен ігнорувати можливість виникнення невизначеності, яка може бути пов'язана не лише з виробничим потенціалом. Йому варто намагатись уникнути ризиковості, зрозуміти її сутність та впроваджувати програми, які зможуть попереджати невизначеність з найменшими втратами.

В умовах невизначеності керівництву варто вдаватися до випереджального відображення дійсності у прогнозі майбутнього розвитку підприємства, що забезпечить ефективність функціонування не лише виробничого потенціалу.

Висновки. Отже, виробничий потенціал є однією з основних складових загального потенціалу. Він являється однією з базових ланок економіки та допомагає забезпечити стабільність розвитку підприємства, його конкурентоспроможність. Сутність визначення “виробничий потенціал” полягає у сукупності виробничих ресурсів, що являють собою систему та перебувають у взаємодії та взаємозв'язку. Структурна модель виробничого потенціалу містить об'єктивно-суб'єктивні складові, що у взаємозв'язку призводить до випуску максимальної кількості продукції.

Необхідно весь час здійснювати аналіз ефективності використання та проводити етапи відновлення виробничого потенціалу на майбутнє в умовах невизначеності, враховуючи особливості продукції, що виробляється та структури господарюючого суб'єкта. На верхніх ланках управління необхідно детально вивчати умови невизначеності і намагатись попередити негативний вплив за допомогою програм щодо подолання умов невизначеності на підприємствах з значною часткою виробничого потенціалу.

Література

1. Анчишкін А. И. Прогнозирование роста экономики / А. И. Анчишкін. – М. : Экономика, 1996. – 98 с.
2. Бабан Т. О. Застосування категорії “потенціал” у сучасних економічних дослідженнях [Електронний ресурс] / Т. О. Бабан // Вісн. Харків. нац. техн. ун-ту ім. П. Василенка. – Режим доступу: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/09.pdf
3. Бова Т. В. Оцінка ефективності використання виробничого потенціалу сучасних промислових підприємств [Електронний ресурс] / Т. В. Бова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_12/2/bova.pdf
4. Гаєвська Л. М. Виробничий потенціал – основа розвитку підприємства / Л. М. Гаєвська, О. В. Чернова // Вісн. ЖДТУ. Економічні науки. – 2011. – № 1 (55). – С. 184–185.
5. Добикін О. К. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник / О. К. Добикін, В. С. Рижиков, С. В. Касьянюк, М. Є. Кокотко. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 208 с.
6. Ішук С. О. Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств / С. О. Ішук // Регіональна економіка : наук.-практ. журнал. – 7/2005. – № 3. – С. 48–56.
7. Кондратюк О. І. Економічний потенціал країни, його суть та тенденції розвитку / О. І. Кондратюк // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3 (105). – С. 91–98.
8. Круш П. В. Економіка підприємства / П. В. Круш ; за заг. ред. П. В. Круша, В. І. Подвільної, Б. М. Сердюка. – К. : Ельга-Н, КНТ, 2009. – 780 с.
9. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия : монография / Е. В. Лапин. – Сумы : ИТД “Университетская книга”, 2004. – 360 с.
10. Могилев Ю. М. Потенціал і розвиток підприємства : конспект лекцій / Ю. М. Могилев, А. Ю. Могилова. – Павлоград, 2008.
11. Перерва П. Г. Визначення ефективності використання виробничого потенціалу машинобудівного підприємства / П. Г. Перерва, Н. М. Побережна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 2. – С. 191–198.
12. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексик. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 316 с.
13. Чичкало-Кондратська І. Б. Новий підхід до оцінки резервів виробничого потенціалу підприємств / І. Б. Чичкало-Кондратська // Регіональні перспективи. – 2000. – № 1. – С. 19–20.

References

1. Anchyshkin A. Y. Prohnozyrovanye rosta ekonomyky / A. Y. Anchyshkin. – M. : Ekonomyka, 1996. – 98 p.
2. Baban T. O. Zastosuvannia katehorii “potentsial” u suchasnykh ekonomichnykh doslidzhenniakh. / T. O. Baban // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu imeni Petra Vasylenka. – URL: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/09.pdf [in Ukrainian]
3. Bova T. V. Otsinka efektyvnosti vykorystannia vyrobnychoho potentsialu suchasnykh promyslovykh pidpriemstv / T. V. Bova. – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_12/2/bova.pdf
4. Haievska L. M. Vyrobnychy potentsial – osnova rozvytku pidpriemstva / L. M. Haievska, O. V. Chernova // Visnyk ZhDTU. Ekonomichni nauky. – 2011. – № 1 (55). – Zhytomyr, 2011. – P. 184–185.

5. Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka : navch. posibnyk / O. K. Dobykin, V. S. Ryzhykov, S. V. Kasianiuk, M. Ye. Kokotko. – Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury, 2005. – 208 p.
6. Ishchuk S. O. Kontseptualni zasady formuvannia ta rozvytku vyrobnychoho potentsialu promyslovykh pidpriemstv / S. O. Ishchuk / Rehionalna ekonomika : Naukovo-praktychnyi zhurnal. – 7/2005. – № 3. – P. 48–56.
7. O. I. Kondratiuk. Ekonomichniy potentsial krainy, yoho sut ta tendentsii rozvytku / O. I. Kondratiuk // Aktualni problemy ekonomiky. – Kyiv. – 2010. – № 3 (105). – P. 91–98.
8. Krush P. V. Ekonomika pidpriemstva / P. V. Krush, V. I. Podvilna, B. M. Serdiuk. – Kyiv : Elha-N, KNT, 2009. – 780 p.
9. Lapyn E. V. Otsenka ekonomycheskoho potentsyala predpriatyia : monohrafiia / E. V. Lapyn. – Sumy : YTD “Unyversytetskaia knyha”, 2004. – 360 p.
10. Mohylov Yu. M. Potentsial i rozvytok pidpriemstva : konspekt leksii / Yu. M. Mohylov, A. Yu. Mohylova. – Pavlohrad, 2008.
11. P. H. Pererva. Vyznachennia efektyvnosti vykorystannia vyrobnychoho potentsialu mashynobudivnoho pidpriemstva / P. H. Pererva, N. M. Poberezhna // Marketynh i menedzhment innovatsii. – 2012. – № 2. – P. 191–198.
12. Fedonin O. S. Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka : navch. posibnyk / O. S. Fedonin, I. M. Riepina, O. I. Oleksiuk. – vyd. 2-he, bez zmin. – Kyiv : KNEU, 2006. – 316 p.
13. Chychkalo-Kondratska I. B. Novyi pidkhid do otsinky rezerviv vyrobnychoho potentsialu pidpriemstv / I. B. Chychkalo-Kondratska // Rehionalni perspektyvy. – 2000. – № 1. – P. 19–20.

Надіслана/Written: 1.06.2014 p.
Надійшла/Received: 5.06.2014 p.
Рецензент: д.е.н., проф. О. О. Орлов